

OPŠTA DOBRA U SLUŽBI MIRA

Mada izraz 'bezbednost čovečanstva' može imati različita tumačenja, dva značenja preovladjuju. Neposredno po završetku Hladnog rata, autori nekoliko značajnih studija – uključujući Izveštaj Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija za 1992.godinu pod nazivom «Dnevni red za mir» (*Agenda for Peace*); Izveštaj o procesima razvoja u svetu koji je 1994. godine izdao Program Ujedinjenih nacija za razvoj (*World Development Report, 1994*, UNDP), i Izveštaj «Bezbednost u svetu sada» iz 2003.godine, koji je objavila Komisija Ujedinjenih nacija za bezbednost (*Human Security Now, 2003*, UN Commission on Human Security) – su se založili za uspostavljanje stabilnog mira kao alternativu konceptu bezbednosti zasnovanom na vojnoj moći. Ovim se tradicionalno tumačenje bezbednosti utemeljeno u nacionalnoj bezbednosti menja tako što se težište stavlja na razvoj društvenih procesa i građanskih prava. Istovremeno su druga tela koja se bave aspektima bezbednosti pokušala da nadju objašnjenje razloga koji se navode za međunarodne intervencije protiv suverenih država, koncept kojim se ugrožava sveopšta bezbednost i sigurnost ljudi koji tako mogu postati žrtve političkog nasilja ili vojne agresije. Princip «Obaveza da se obezbedi zaštita» (*responsibility to protect – R2P*) je prvi put predložen 2001.godine u Izveštaju Međunarodne Komisije za intervencije i državni suverenitet (International Commission and State Sovereignty) kao način da se obezbede mir i zakonodavni poredak građanima onih zemalja čije vlade to ugrožavaju.

I dok se koncept bezbednosti čovečanstva razvijao ovim različitim pravcima, razvijao se i jedan novi koncept. Godine 1970. je Malteški Ambasador pri Ujedinjenim nacijama, Arvid Parvo, osnovao pokret pod nazivom «Pravo na zajedničko nasledje» (Common Heritage Movement). Pokret se fokusirao na pitanje opštih dobara, uključujući mora i zemljin vazdušni omotač. U poslednjih nekoliko decenija došlo je i do razvoja lokalnih pokreta zaštite opštih dobara koje je predvodila akademik Elinor Ostrom i mnogi drugi. Njegovi zagovornici kažu da je lokalno upravljanje prirodnim i društvenim resursima kao opštim dobrima ustvari lokalno/unutrašnje pitanje bezbednosti za same korisnike i one koji od tih dobara zavise, bez obzira da li se radi o tradicionalnim opštim dobrima kao što su navodnjavanje, pašnjaci, zaštita starosedalačke kulture, ili se radi o novonastalim ili onim u nastajanju kao što su intelektualna svojima, društvene mreže, zajednički izumi.

Zagovornici ova dva različita pokreta – koncepta zaštite bezbednosti i koncepta opštih dobara – su se veoma retko sretali, mada bi i jedni i drugi puno dobili kada bi se udružili i pokušali da poravnaju svoje ciljeve. Ova situacija podseća na onu iz vremena kada sedamdesetih godina prošlog veka zaštitnici zaštite životne sredine i zagovornici razvoja nisu hteli da čuju jedni za druge, da bi onda osamdesetih i devedesetih zajednički pokrenuli koncept održivog razvoja.

Ogroman potencijal se na isti način sada krije u savezu zagovornika koncepta bezbednosti i predstavnika pokreta za opšta dobra.

'Mirovne snage' za opšta dobra: Sličnosti i razlike

Kako zagovornici koncepta bezbednosti tako i zagovornici opštih dobara se zalažu za jačanje pozicije lokalnih činilaca kada je u pitanju ustanovljenje pravila i uspostavljanje reda u nereguliranim sredinama. Obe strane se slažu da je intervencija spolja u određenom mestu ili regionu uglavnom neopravdana (ugrožava bezbednost ljudi) ili nepotrebna (kada su u pitanju opšta dobra) jer su lokalne zajednice sposobne da same odlučuju o stvarima koje se direktno tiču njih samih. Zagovornici obe struje bi promenile način na koji vlada obezbeđuje bezbednost ali se njihova tumačenja istog polazišta razlikuju.

Osnovni razlog za pomoć u ublažavanju posledica materijalne nesigurnosti – kroz obezbeđivanje hrane, čiste vode, smeštaja, zdravstvene nege, obrazovanja, zaposlenosti i samostalnog izdržavanja – je da se ljudima osigura lična bezbednost i mogućnost preživljavanja u uslovima mira i samopoštovanja. S druge strane je činjenica da su osnovni preduslovi razvoja – oslanjanje na sopstvene mogućnosti, razvoj radnih kapaciteta, podrška učešću ljudi u procesima samoupravljanja, vladavina prava i razvoj lokalnih institucija – zavisni od pomoći spolja i stranim investicijama kao i od međudržavnih sistema saradnje. Koncept obezbeđivanja bezbednosti se može pozivati na potrebu razvoja utemeljenog u lokalnoj zajednici i lokalnoj društvenoj dobrobiti kao i narodnom samopredeljenju, ali prava lokalnog stanovništva se stavljaju u prvi plan i imaju prioritet u odnosu na suvereni autoritet jedino u situacijama humanitarnih kriza – a ne kada je u pitanju vojna opasnost. S obzirom da mnogi analitičari iz oblasti bezbednosti vide ljudska prava i razvoj kao legitimni ishod društvenog dogovora-ugovora između naroda i vlasti oni državni suverenitet dovode u pitanje samo u pogledu legitimnosti strane intervencije.

Zagovornici pokreta opštih dobara imaju pak drugi prilaz. Oni dovode u pitanje efikasnost tradicionalnog modela koncepta ljudskih prava i razvoja, naglašavajući vežnost društveno stvorenih vrednosti i lokalnog upravljanja resursima, izvan nadležnosti države i uticaja tržišta. Umesto da se tretiraju kao podanici određene države, građani se moraju tretirati kao ljudi čija su sredstva preživljavanja uništena kada se odvoje od društvenih i prirodnih dobara od kojih zavise. Pristalice pokreta za opšta dobra žele da država obezbeđuje viši stepen zaštite prava građana da proizvode određena dobra i njima upravljaju, a da manje podržava privatizaciju ovih dobara. Zagovornici koncepta opštih dobara se snažno suprotstavljaju nejednakosti i konfliktima koje izazivaju tržišne snage. Destabilizaciju opštih dobara mogu izazvati mnogi faktori, među kojima ne malu ulogu igraju upravo korporativni uticaji, odnosno, njihovi pokušaji prisvajanja dragocenih opštih dobara za sopstveno korišćenje. Iz ovoga može proisteci finansiranje destabilizacije jednog društva. Istina je i da siromaštvo, bolest i nedostatak razvojnih kapaciteta mogu biti neposredan uzrok – ili rezultat – neodgovarajućeg korišćenja opštih dobara. Ipak, osnovni uzroci neodgovarajućeg

korišćenja opštih dobara, konflikata zbog prirodnih resursa i bezbednosnih kriza leže često u mešanju države ili stranih zemalja i domaće ili strane kompanije u proizvodnju i upravljanje lokalnim prirodnim ili društvenim opštim dobrom. Oblast očuvanja bezbednosti u svetu uopšte ne uzima u obzir ovu kategoriju bezbednosti resursa.

Istovremeno, međutim, predstavnici koncepta bezbednosti upravo svojim realnim sagledavanjem alternative oružanim akcijama očuvanja bezbednosti, mogu biti od pomoći onim teoretičarima opštih dobara koji pak vide opšta dobra u jednom političkom vakumu, izolovana od državnog ili regionalnog uticaja. Ovi teoretičari veruju da članovi lokalnih zajednica mogu obezbediti svoje održavanje i dobrobit pregovorima, stalnim nadgledanjem i zaštitom opštih dobara na bazi sopstvene regulative. Ovakvim pristupom se umanjuje činjenica da jedan državni ili regionalni konflikt zbog vlasništva ili proizvodnje lokalnih proizvoda može postati veliki faktor pretnje sistemu bezbednosti – narušavanje infrastrukture, upravljanja, izazivanje bezakonja, neprijateljstva i straha. U mnogim slučajevima iznenadne i katastrofalne promene političkog režima dovode do radikalnih i nasilnih promena koje remete mir, bezbednost i sposobnost jedne zajednice da upravlja svojim opštim dobrima.

I dok, s jedne strane, zagovornici koncepta bezbednosti podržavaju zaštitu interesa građana kroz ljudska prava, pružanje materijalne pomoći i obezbeđivanje mirovnih snaga, stavljajući naglasak na ličnu bezbednost građana više nego na određena sredstva za samopupravljanje opštim dobrima, predstavnici pokreta za opšta dobra tvrde da su dobronamerni predlozi za zaštitu ljudskih prava, društveni razvoj i izgradnja mira često nametnuti u procesu zanemarivanja već postojećih opštih dobara i prirodnih resursa lokalne zajednice, gurajući je tako u siromaštvo i ostavljajući je bez sredstava za život, i konačno je teraju na izbegništvo zbog nedostatka životnih resursa. Napuštanje svojih korena i iseljavanje, zločini, naoružavanje i ekstremističke ideologije su problemi koji se prelivaju preko nacionalnih granica i zato je možda neophodan regionalni pristup pitanju bezbednosti. Zagovornici opštih dobara često ističu da se određena suverena jurisdikcija i pripadajuće društvene institucije retko kada poklapaju sa teritorijalnim širenjem ekosistema, društvenim i kulturološkim grupisanjem ili religioznom dijasporama. No, većina njih skoro da nema nikakvog iskustva u upravljanju krizom do koje je došlo zbog sukoba oko prirodnih resursa i koja se prelijeva preko nacionalnih granica.

Društvenim dogovorima i ugovorima do bezbednosti prirodnih resursa

Generalno govoreći, obe strane se slažu da bi u određenim krajevima trebalo da se prepusti da lokalno stanovništvo uspostavi održiv koncept bezbednosti obzirom da oni sami najbolje znaju o mogućim rešenjima za njihove probleme. Zagovornici opštih dobara nas uveravaju da bezbednost resursa u jednoj zajednici ne može biti poverena ljudima koje oni ne znaju i nemaju poverenja u njih, a i predstavnici koncepta jačanja bezbednosti se slažu da spoljašnje snage nisu uvek najbolji način zaštite bezbednosti i sigurnosti građana. Ovi drugi također

zagovaraju zajedničku odbranu kombinovanjem učešća lokalnih snaga u očuvanju mira i zaštite građana i prava na samoopredeljenje u spornim oblastima i konfliktim zonama, čiji je jedan aspekt lokalna uprava nad lokalnim resursima kojima preti opasnost.

Mnoge lokalne zajednice su takodje razvile određenu vrstu *društvenih ugovora* u uslovima mira – neku vrstu deklaracije o njihovim pravima da proizvode i upravljaju opštim dobrima – proces koji uključuje široki spektar ljudi čija fizička egzistencija i materijalna dobrobit direktno zavise od ovih resursa. Ova vrsta društvenih ugovora omogućava građanima i lokalnim funkcionerima javne uprave da osmišljavaju efikasnu politiku prema svojim potrebama kao i formiranje institucija koje će odgovarati specifičnim prilikama. Takvi društveni ugovori o opštim dobrima se mogu kreirati i na regionalnom nivou imajući u vidu bezbednost resursa koji su od vitalnog značaja za sve činioce sa svih strana odedjenih nacionalnih granica, kao što su, na primer, voda i energija. U oblastima zahvaćenim konfliktom zbog prirodnih resursa, društveni ugovori mogu uključivati i planove za mirovne snage koje bi kontrolisale konflikt i štatile civile. Ovakve mirovne snage bi se mogle finansirati izdavanjem dozvola za korišćenje ili iz poreza i taksi na opšta dobra.

Opšta dobra za mir: pokret protiv daljeg prisvajanja opštih dobara

Izazov koji sada leži pred svima koji priznaju važnost uloge Opštih dobara u očuvanju mira (*Commons for Peace – C4P*) je da definišu bezbednost kao opšte dobro koje se ne može prisvajati za lično korišćenje (*non-closure*): povraćaj postojećih opštih dobara koja su prisvojena ili novo prisvojenih opštih dobara njihovoj prvobitnoj nameni i zajednici kojoj su prvobitno pripadala kao sredstva za njihovo održavanje i materijalnu dobrobit. Uzurpiranje opštih dobara bilo od strane države ili tržišnih činilaca udaljava ljude od njihovoh izvora životnog blagostanja i egzistencijalnog opstanka, dovodeći do upropaštavanja opštih dobara i mogućeg konflikta zbog resursa kao i do oružane intervencije. Zagovornici koncepta očuvanja bezbednosti, za razliku od aktivista pokreta za opšta dobra, se nisu, generalno govoreći, suprotstavljali zakonima koji su omućavali državnu eksproprijaciju ili privatizaciju opštih dobara. Ovo je verovatno najveća razlika koja postoji izmedju zagovornika održanja bezbednosti i aktivista pokreta za opšta dobra. No uprkos ovome postoji puno toga što ih spaja: *oba pokreta se slažu o prenošenju vlasti i ovlašćenja na lokalne zajednice i zalažu se za neintervencije sa strane. Imaju približna gledišta i na društvene ugovore za zaštitu civila i njihovih zajedničkih dobara i podržavaju lokalne zajednice u njihovom legitimnom pravu na samoupravu. I jedni i drugi se takodje slažu da je mir opšte društveno i kulturološko dobro kojim treba da raspolaže upravlja sama lokalna zajednica.*

Kao demokratski pokret, Pokret za opšta dobra se stavlja u odbranu socijalnih protesta koji se javljaju povodom uništavanja opštih dobara – ili zbog bilo kog oblika spoljašnje kontrole koja ne doprinosi životu, ljudskom dostajanstvu, bezbednosti ili miru. Do Društvenih ugovora o lokalnoj proizvodnji i upravljanju

opštim dobrima se dolazi mukotrpnim ali mirnim pregovorima s ciljem da se spreči njihovo prisvajanje, prekomerno korišćenje ili upropaštavanje. Time se bori za njihovo očuvanje kao resursa za život lokalne zajednice, za njihovo preživaljavanje i materijalnu dobit a protiv nasilnog mešanja, bilo domaćeg ili stranog. Pokret «Opšta dobra u službi mira» (C4P) se zalaže za treći faktor narodnog izražavanja volje – moćnu snagu ljudi i njihov bes zbog gubljenja ne samo pravo na pristup i korišćenje, proizvodnju i upravljanje opštim dobrima, nego takodje i bezbednost i sigurnost koje samo ovo prirodno i društveno opšte dobro moe da obezbedi. Ovo osećanje nezadovoljstva, Pokret za opšta dobra za mir mora kanalisati kroz rešenost lokalnih zajednica da povrate svoja opšta dobra nenasilnim putem i da redefinišu granice domena svog prirodnog resursa kako bi se odbranili od budućih pretnji njegovog uzurpiranja i eksploatacije. Sadašnja aktuelna politika ne priznaje ni koncept očuvanja bezbednosti niti pokret za opšta dobra, što je još jedan razlog više da se ova dva pokreta udruže. Pokret Opšta dobra u službi mira bi pokazao da ljudska prava, siromaštvo, bolesti, hrana, zdravlje, obrazovanje, učešće u političkom životu i mirnodopsko rešavanje konflikta nastalog zbog korišćenja prirodnih resursa se ne mogu više izdvajati iz konepta opštih dobara. Zapravo ne postoji ništa važnije za osiguranje mira i bezbednosti gradjana i lokalnih zajednica širom sveta nego što je dugoročna zaštita njihovih opštih dobara.

James Bernard Quilligan je dugogodišnji analitičar i aktivista međjunardonog razvoja, kao i Izvršni direktor Fondacije za opšta dobra (Global Commons Trust).